

Ана КРЕЧМЕР*
Institut für Slawistik
Universität Wien

Оригинални научни рад
Примљен: 2. 11. 2025.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

НА ПОЧЕЦИМА СРПСКОГ ПОЗОРИШТА (КОМЕДИЈЕ ЕМАНУИЛА ЈАНКОВИЋА)

У раду се приказује делатност истакнутог представника српског просветитељства, Емануила Јанковића, који је крајем 18. века упознао Србе са драмом – у облику адаптација страних позоришних комада. Драма, као и други световни жанрови, није била заступљена у жанровском канону Православне Славије, који је био чврсто везан за верске и црквене садржаје. Секуларизација културе представља један од централних циљева славеносрпског доба којем припада Јанковић. Према шеми периодизације довуковске српске писмености Унбегауна–Толстоја, славеносрпски период обухвата раздобље између 1760-их и око 1825. године. У првој фази секуларизације културе доминирају идеје просветитељства, па централно место у штампаној српској продукцији заузимају уџбеници и приручници. Нешто касније креће се са белетризацијом – појављују се жанрови намењени не спасу душе, већ проводу и естетском доживљају. Јанковић је деловао у обема областима – био је аутор првог српског приручника за природне науке (1787) и приређивач првих српских комедија (1787–1789). У раду се такође даје осврт на језик и стил Јанковића, присталице демократизације и посрбљивања писменог израза.

Кључне речи: српско просветитељство, Православна Славија, славеносрпско доба, секуларизација писмене културе.

Почетак српске драме, с правом, обично се везује за личност и делатност Стерије. Али подсетићемо у вези с овим на запажање руског филолога и библисте Анатолија Алексејева о начелном континуитету културног развоја. Према томе, на почетку сваке нове културне епохе, сваке нове историјске фазе, стоје исте личности и исти текстови којима се завршава претходно раздобље, уп.:

Историческая действительность не имеет перерывов ... новый период начинают те же люди и те же тексты, которые завершают старый. Пограничными вехами должны служить такие исторически значимые события, которые по своей сущности уже не принадлежат прошлому, но означают новое. Значимость событий отражает наше субъективное

* anna.kretschmer@univie.ac.at; <https://orcid.org/0000-0001-9282-889X>

понимание природы исторических процессов. Так периодизация становится концепцией предмета, выполняя гносеологическое назначение. (Алексеев 1993: 240)

Јанковић, који је пола века пре Стерије пружио Србима прве позоришне комаде, био је један од људи који повезују старије и ново у историји српске културе. Он је био васпитан претежно у контексту Православне Слације – али живео је у сталном контакту са западноевропском културом. Као бројни његови савременици, он је свој живот и рад, у духу идеја просветитељства, посветио напредовању свог народа и деловао је у доменима које је сматрао нарочито корисним за Србе. Нас овде занимају пре свега културолошки аспекти његових комедија као нове појаве у животу Срба. То су адаптације страних комада, не оригинална дела, али са њима у живот Срба ушло је позориште као сегмент културе и тиме се припремило тло за стваралаштво Стерије и доцнијих српских драматурга. То ћемо покушати да прикажемо овде на позадини глобалних промена и опште секуларизације српске културе на крају 18. века.

Када се Јанковић родио (вероватно нешто после 1758. године), Срби су већ више од пола века насељавали јужне пределе Хабзбуршке монархије. Јанковићевом добу претходиле су прве деценије живота Срба на Војној граници, на којој је руски утицај био доминантан.¹ Тај утицај касније слаби, што је одговарало циљевима аустријске владе. Али било је и позитивних промена. На пример, темељна реформа школства спроведена током 1770-их година, која је обухватала и школе бројних мањина. Њоме Срби добијају, у тадашњем општеевропском контексту, један од најнапреднијих модела обавезног елементарног образовања. Знатно повећање броја школованих Срба убрзава процес формирања грађанског друштва и српског просветитељства, чији је истакнути представник био Емануило Јанковић.

Српска културна парадигма битно се мења током само неколико деценија, између доласка Срба на Војну границу крајем 17. века и доба Јанковића. Срби су са собом у нови завичај донели вишевековну писмену културу заједничку за све православне Словене, која је у више погледа одударала од европског модела. Она је била изузетно чврсто везана за веру и цркву, чиме је, поред осталог, могуће образложити одсуство световних жанрова,² који се код свих православних Словена појављују сразмерно касно. Најраније до тога долази у ситуацијама контакта православних Словена са европским културним моделом – на пример, код источних Словена у Пољско-литванској држави. Код њих је већ од 17. века заступљена тзв. „школска драма” са поучном хришћанском тематиком, позната у Западној Европи од доба хума-

¹ 1935. године Борис Унбегаун предложио је шему периодизације довуковске српске писмености, коју је касније модификовао Никита И. Толстој. Она обухвата период између Велике Сеобе и почетка Вукове реформе, у којем се издвајају три фазе: (1) 1690–1740 (крај српскословенског / доминанта рускословенског); (2) 1740–1780. (коегзистенција више писмених језика / почетак славеносрпског); (а) 1740–1760. (позни рускословенски / руски књижевни језик); (б) 1760–1780. (формирање славеносрпског); (3) 1780. – поч. 19. века (од славеносрпског одн. рускословенског ка писменом изразу блиском говорном идиому) (Унбегаун 1935; Толстој 1998: 243–245).

² Уп. модел жанровског канона Православне Слације код Толстоја (Толстој 1982).

низма и ренесансе. Још раније, у 16. веку, појављује се луткарска представа на библијске теме, тзв. *вертеп*, одн. код Белоруса *батлејка*. Хришћанска тематика ових позоришних форми је битна, јер су глума и позориште у хришћанској Европи дуго сматрани противним учењу цркве. У Московској Русији позоришне представе током векова одвијале су се готово искључиво у оквиру усмене народне културе, док је црква таква сценска извођења оштро осуђивала и прогонила. Први покушаји да се овде етаблира позориште по западноевропском обрасцу везани су за последње године владавине оца Петра Великог, цара Алексија (1645–1676). Ти су покушаји били краткотрајни и неуспешни, а негативан однос цркве према глуми није јењавао. Следећи покушај увођења позоришта у Русији везан је за доба цара Петра (1682/96–1725). Како је и тада било тешко објаснити Русима шта је то позориште и позоришна представа и чему то служи, види се у путном дневнику дипломате петровског доба, Петра Толстоја. Он се упознао са позориштем и сценском представом током службеног путовања у западну Европу на самом крају 17. века и свесрдно је покушавао да некако објасни ове, руском човеку до тада непознате појаве – али без нарочитог успеха (уп. Issatschenko 1983: 550). Задатак је био утолико тежи, ако се узме у обзир да руски књижевни израз није још постојао, па се Толстој служио чудном језичком мешавином. Развој драме и позоришта у Русији везан је за доба царице Јелисавете (1741–1761), Петрове кћери, и царице Катарине Велике (1762–1796).

Ситуација у којој се нашао Јанковић, када је приређивао своје адаптације страних комедија за Србе, била је нешто другачија од оне у којој се затекао крајем 17. века дипломата цара Петра. Срби у Аустрији тада су већ више деценија живели у сталном контакту са европском културом, па су неки од њих били донекле упознати са позориштем. А славеносрпски књижевни израз је већ био донекле устаљен и познат Србима у Монархији. Покушаја „школске драме” код Срба било је већ у 1. половини века, у оквиру тзв. „руских” школа. Почетком века поглавари српске цркве обратили су се руском цару Петру са молбом за учитеље и школске књиге, како би могли да организују редовну наставу за српску децу. То се и десило. Међутим, овде треба узимати у обзир битан утицај који су на формирање школства у Московској Русији у 17. и на почетку 18. века имали учени источни Словени, претежно православна духовна лица, пореклом из Литванско-пољске државе. Међу њима се издваја чувени Емануел (Мануил, монашко име Михаил) Козачински (1699–1755), један од учитеља који су током 1720-их и 1730-их година радили у новооснованим српским школама у Аустрији, касније ректор свих школа Карловачке митрополије. Он је, поред осталог, приредио сценску верзију о пропасти немањихке Србије и погибији последњег српског цара, коју су изводили ђаци. Овај образац „школске драме” био је популаран и често преписиван, али у ствари није имао продужетка, тако да се појава драме код Срба везује управо за доба и личност Емануила Јанковића – и то у ширем контексту секуларизације српске културе. Према Толстоју, „для конца XVIII в. характерно появление у сербов драматических текстов чисто светского содержания. И хотя они не оригинальные, переводные, значение их для истории литературного языка

этим не умаляется” (Толстой 1998: 310). Овај кратак цитат садржи појмове кључне за нашу тему: „световни садржаји” и „преводи страних образаца” – које Толстој сматра значајним за историју књижевног језика.

Поузданих биографских података о Емануилу Јанковићу, као и о већини његових савременика, нема много. Родио се у имућној трговачкој, вероватно новосадској породици, похађао је школу у Новом Саду, касније, вероватно, протестантску средњу школу. Затим следе студије медицине на универзитету у, такође протестантском, Халеу. Избор протестантских образовних установа није био случајан – Срби су тада по могућству избегавали школовање и студије у католичкој околини, где су били стално изложени асимилаторским притисцима. Јанковић је, као и други образовани Срби тога доба, знао више језика, пре свега немачки и мађарски, сигурно и латински. Свакако и црквенословенски, јер се на њему и тада још увек заснивало елементарно школовање код Срба. Јанковић се занимао и за природне науке. Сем медицине, бавио се математиком и физиком, а 1787. године објавио је први српски приручник за природне науке. Последњих година свог, нажалост, прилично кратког живота покушавао је да покрене издавачку делатност у Новом Саду.

У фокусу нашег интересовања су његови преводи, одн. адаптације страних позоришних комада за српску публику. 1787. године он објављује италијанску комедију *Терговци* Карла Голдонија. 1789. г. следе немачке комедије, Енгелов *Благодарни син* и Старков *Зао отац и неваљао син*. Вредна помена је чињеница да су два од четири Јанковићева дела штампана грађанском ћирилицом – *Физическое сочинение* и *Терговци*. У то доба избор грађанске, одн. црквене ћирилице био је свестан и усмерен израз културне и језичке позиције аутора.

Нас Јанковићеве комедије занимају пре свега као иновације у српској култури, али ипак неопходно је, барем укратко, осврнути на њихов језик и стил – јер су и они значајни у културолошком погледу. Јанковић је био присталица демократизације, посрбљивања књижевног језика (за разлику од, на пример, Јована Рајића и Глигорија Трлајића). Детаљни приказ и интерпретацију језика његових дела пружа монографија Питера Херитија *Књижевни језик Емануила Јанковића* (Херити 1983). Толстој овако процењује Јанковићеву језичку позицију:

Нет сомнения, что не только и не столько сербское национальное самосознание побудило Э. Янковича выбрать довольно чистый сербский народный язык для своих переводов и переложок. Сам жанр комедии решительно требовал «простого» языка, а не возвышенного слога. Язык Э. Янковича был довольно точной фиксацией воеводинского диалекта с некоторыми элементами нормализации и искусственности, без которых невозможно формирование литературного языка. Следует отметить, что отдельные черты воеводинского диалекта не ощущались в ту пору как диалектизмы (см. у Э. Янковича *наћиће-ду, знаду, умеду, разумеду, промену, јоце, ніову, гди, национали* [род. мн. без х], *людма* и др.), поскольку они употреблялись у многих писателей того времени в «народном» варианте литературного языка и входили, вероятно, в еще не совсем установившуюся норму, в потенциальную норму, в «преднорму», которая позже была заменена несколько иной, вуковской. Кроме того, эта «преднорма» была не единственной, так как существовали и иные нормы, более стабильные, созданные в XVIII в. на иной основе. Число русизмов, точнее славяно-русизмов, в языке Э. Янковича невелико. <...> Довольно чистый народный

характер языка переводов Э. Янковича отметил и А. Младенович на основе анализа текста комедии «Терговци» (Младеновић 1969, с. 47–48; см. также Herrity 1972). Можно даже говорить о выдержанности в переводах Э. Янковича типично разговорного стиля языка, надо полагать, воеводинского городского койне.” (Толстой 1998: 311–312)

Хтели бисмо да скренемо нарочиту пажњу на два пасуса у овом исказу. Први се тиче рецепције војвођанских дијалекатских елемената код тадашње српске публике. Према Толстоју, они су се осећали као саставни део српског говорног узуса – према Толстоју „преднорме”, потенцијалне норме коју је нешто касније заменила у овој функцији вуковска норма. Други се, такође, тиче говорног узуса тога доба – Толстој је мислио да је тада постојала, одн. била у настајању нека врста урбаног койнеа које би теоријски могло (да су се ствари одвијале другачије) да постане основа за обликовање новог српског књижевног израза (уп. Купа 1976).

Појава комедије обележава битне промене у српској културној парадигми. На почетку 18. века у њој још доминирају текстови верског садржаја – у складу са сакралном писменом традицијом Православне Слaвије. Око средине века све већи постаје удео уџбеника, приручника, морално-поучне литературе и сл. То би се могло означити као прва фаза секуларизације културе, која се одвија претежно у идејном простору просветитељства. Белетристика настаје касније, и то првенствено у облику превода и адаптација страних подлога. Штампана књига од тада служи не само за поучавање и морално просвећивање већ и за разоноду, забаву. Следећи дефиницију Романа Јакобсона, могло би се рећи да све јача постаје естетска, поетска функција језика. Јанковићеве комедије јесу обележје те друге фазе, фазе „белетризације” српске писмености, а његово укупно стваралаштво је део глобалног процеса њене секуларизације.

Јанковићев приручник из природних наука, „Физическое сочинение”, и његове комедије представљају, дакле, жанрове који нису били заступљени у жанровском канону Православне Слaвије, нису били раније познати српској читалачкој јавности. У таквој ситуацији од великог је значаја техника коју користи аутор, одн. преводилац, како би олакшао рецепцију својих радова. Често се у те сврхе у славеносрпско доба користе предговори и уводи у којима се експлицира позиција аутора (преводиоца) у језичким и културним питањима (уп. Брајовић 2022). Јанковићев приручник *Физическое сочинение* нема таквог уводног дела – за разлику од адаптације комедије *Терговци*, објављене исте године. У њеном „Прологу” Јанковић представља своју позицију у контексту српског просветитељства, уп.:³

Нималосе неустручавам, ови николико листа штампи предати, кад на ползу ниову посмотрим. Наивећа част национални мои, и данас иоште мисли, дасу комедие несамо младости но и старим лјудма шкодне, и само за немецко измишлене и држи, гдису диаволи Швабе измислили какоћеду варати новце от лјуди. Ниедан, коесам у ову част национални мои рачунао, ние имао прилику, хасну комедиа познати, неимајући ниедну у свом езику писану а странимусе непознат. Акое кои пут у театр и дошао, хасну комедиа ние могао

³ Примери се овде и у наставку наводе графичким средствима савремене српске ћирилице – у доследној транслитерацији и уз чување оригиналног правописа. Јерови се изостављају.

познати, нег видно намазана лица, разна деиствиа к' тому отрећени персоне, виднио говорити, кад кад полјубитисе, овамо онамо трчати; пак шта каже? Премеђусе и скачу овамо онамо, само док измаме новце. Затосамси пред узео, ову част лјуди из нивоног незнанја ослободити и комедие добре код ни у болей кредит метути: а друго уверенсам даће барем болиои части национални мои, оваи мои мали труд поволјан и пријатан бити. Нека свако ови николико листа до конца прочита, пакће видити данису ђиволштине, него случаи и битија, којасе сваки дан међ лјудма налазе. <...> Иошт едну ползу коју од добри комедиа и други полезни книга можемо получити, невалја прекорачити. Колико маисторски и трговачки момака имаде, кои недељу и светац скитанем проведу, а зашто? зашто немаду никаква посла, немаду ничимсе утрућавати. Господар им незаповеда у ове дне радити а сами незнаду чимћедусе бавити или време проводити. Даи маду книга забавни, угодни, поволни, полезни и поучителни, барем ника част ови момака трчалаби овим книгама како остави иглу или риф из руке, ал камо србли гдисте? што спавате, зораје пробудитесе, време је веће. <...> а друго опоминем дасе нисам непрестано италианског аутора речи држао, него кад кад ицелу конструкцију променуо, за датиои, српски лик. Ашто нисам писао у славенским нег у материним Езику, точеми сваки опростити, кад помисли, да ја нисам Славјанин нег Срблин, и данпишем за Славјане, нег за Србле (Јанковић 1787: 1–4).

Језик саме комедије ближи је српском говорном, што је образложено пре свега разликама у интенцији и стилу. Пролог је прилично емотиван, садржи елементе патоса и апела читаоцима, док комедија, према горенаведеном исказу Толстоја, захтева употребу „простога“ језика, а не високог стила.⁴ Уп.:

Сцена трећа.

Панкратио и Фаченда.

Панк. Сад кажитеми штостеми ктели казати.

Фач. Чуосам и тихо из' међ себе говорити, дасу у сумни даћетси исплатити моћи, говоре да ваша трговина нестои добро, и дачеду вас таки тужити, акои ома неизплатите.

Панк. О фаченда мои пропаосам! штођу?

Фач. За бога шта говорите! Осећам дами крв у телу ладнит зачине, слушајући от вас те речи. Али драги мои господару, какосте дошли утаково состојание? (нав. д.: 8).

Међутим, питање да ли је и у којој мери у Јанковићевом језику заступљен живи, говорни српски идиом није једино значајно за интерпретацију његовог стваралаштва и његовог доприноса српској културној, књижевној и језичкој историји. Што се комедија тиче, нарочито је битна чињеница да се њима у културни живот Срба уводи нова, до тада непозната појава, која представља даљи корак у правцу секуларизације културе.

У овом контексту хтели бисмо да на крају скренемо пажњу на нека питања. Прво се тиче улоге и статуса преведених текстова у културној и језичкој историји. Они се неретко сматрају мање битним, мање вредним од оригиналних радова. Међутим, управо таквим текстовима припада значајна улога медијатора, посредника у процесу усвајања културних иновација. Њима се ствара тло за оригинално стваралаштво, до кога обично долази нешто касније (уп. Kretschmer 1992). Адекватан приступ славеносрпској културној традицији захтева да се узима у обзир специфика глобалне културне ситуације у завршној фази Православне Славије, када се одвијао процес прелаза на европски културни модел. Једну од централних ознака тог процеса пред-

⁴ „И хотя они не оригинальные, переводные, значение их для истории литературного языка этим не умаляется“ (Толстой 1998: 310).

ставља „убрзани развој” културе.⁵ Процес промена културних стилова код православних Словена, који сразмерно касно преузимају европски културни модел, био је битно убрзан. Стога се поједини европски стилови, почевши од барока па све до раног романтизма, не развијају код њих постепено, већ су заступљени истовремено. И за доба Јанковића у славеносрпској културној парадигми било је заступљено више стилова – од рационализма до предромантизма. Сам Јанковић претежно припада идејном простору просветитељства – али и код њега су видљиви елементи сентиментализма и романтизма. Обрадовић се може сматрати амблемом српског просветитељства, док је код Рајића и Трлајића прилично јак утицај класицизма – уз битан удео црквенословенског језичког наслеђа. А код Текелије и Јанковића видљиво доминира тежња према живом говорном узусу образованог градског становништва. За доба Јанковића, дакле, није још било устаљене, јединствене норме књижевног израза. У таквом контексту код славеносрпских интелектуалаца крајем 18. века развија се полемика око тога какав треба да буде српски књижевни језик. Према Толстоју, то је доба коегзистенције, односно конкуренције књижевнојезичких норми (Толстој 1981). Подсетићемо ту на теорију трију стилова, коју је средином 18. века формулисао руски полихистор Михајло Ломоносов. Према њој, језик и стил текста налазе се у директној зависности од његове жанровске припадности и интенционалности. И код Срба у раном славеносрпском периоду постоји корелација између жанра и језика дела. Орфелин се, на пример, служи веома широким језичким и стилским репертоаром – у зависности од жанра и садржаја конкретног дела. За доба Јанковића ситуација се већ битно променила, па поједини аутори следе прилично стабилну норму. Али таквих норми било је, као што је поменуто, више – као што је било и више различитих погледа на то какав треба да буде нови српски књижевни израз (колико близак говорном идиому, колико треба да задржи црквенословенских, односно рускословенских елемената итд.).

Српски 18. век и почетак 19. века представљају широко поље за даља истраживања и пружају више отворених питања него оних на која можемо да дамо одговоре. Али наш основни циљ био је да се ода дужно поштовање неуморном раду српског просветитеља Емануила Јанковића за добробит његовог народа.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексеев 1993:** А. А. Алексеев, Внутренняя хронология русского литературного языка, у: В. Н. Топоров (ред.), *Philologia Slavica* (к 70-летию академика Н. И. Толстого, Москва: Наука, 238–244).
- Брајовић 2022:** А. Брајовић, О предговорима као жанру славеносрпске писмености (на грађи текстова З. Орфелина), у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 51/1. Београд: МСЦ, 2022, 61–70.

⁵ Тај појам увео је у научну употребу совјетски културолог бугарског порекла Г. Гачев (Гачев 1964).

- Гачев 1964:** Г. Гачев, *Ускоренное развитие литературы*. Москва: Наука.
- Янкович 1787:** *Терговци*. Комедия у три акта приведена с' италианског из Карла Голдонини комедия от Е. Ианковича студента медицине. Штампано у Лаипсигу у типографии госп. Таибела. 1787. године.
- Маринковић 1970:** Б. Маринковић, У породичном кругу Емануила Јанковића, у: *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 1/1970, 359–419.
- Маринковић 1972:** Б. Маринковић, Емануило Јанковић с оне стране непознатог, у: *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 1/1971, 191–300.
- Морабито 2018:** Р. Морабито, Просветителство ума и срца: културни пројекат Емануила Јанковића, Београд: Задужбина Доситеј Обрадовић.
- Толстој 1981:** Н. Толстој, Конкуренција и коегзистенција норми у књижевном језику XVIII в. код Срба, у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 10/1, Београд: МСЦ, 1981, 33–40.
- Толстој 1982:** Н. Толстој, Однос старог српског књишког језика према старом словенском језику (у вези са развојем жанрова у старој српској књижевности), у: *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 8/1, Београд: МСЦ, 1982, 15–23.
- Толстой 1998:** Н. Толстой, Литературный язык сербов в XVIII – начале XIX в., у: Н. И. Толстой, *Избранные труды*, Том II, Славянская литературно-языковая ситуация, Москва: Языки русской культуры, 239–344.
- Херити 1983:** П. Херити, *Књижевни језик Емануила Јанковића*, Нови Сад: Матица српска.
- Исаченко 1983:** А. Issatschenko, *Geschichte der russischen Sprache*, Bd. 2, Heidelberg: Winter.
- Кречмер 1992:** А. Kretschmer, Zur Rolle der Übersetzungen bei der Entstehung von slavischen Standardsprachen (unter besonderer Berücksichtigung der russischen und der serbischen Situation), у: *Zeitschrift für Slavistik* 37/1, 60–71.
- Куна 1976:** Н. Kuna, Književne koine u relaciji prema predstandardnim idiomima i standardnom jeziku, у: *Književni jezik* 5/1–2, 9–20.

Ана Кречмер

У ИСТОКОВ СЕРБСКОГ ТЕАТРА
(КОМЕДИЈ ЕМАНУИЛА ЈАНКОВИЧА)

Резюме

В конце XVIII в. Э. Янкович адаптирует для сербской публики три западноевропейские комедии – первые драматические тексты сербской письменности. В работе рассматривается их культурологическая значимость в контексте смены культурной парадигмы Православной Славии в XVIII в. Процесс секуляризации письменности связан у сербов со славяносербской традицией и идейным контекстом сербского Просвещения, представителем которых был Э. Янкович. В первой фазе этого процесса основное внимание уделяется собственно просветительской де-

тельности. В это время в печатной сербской продукции доминируют учебные и морально-поучительные тексты. Несколько позднее начинается процесс беллетризации, возникновения собственно художественной литературы. В начальной его фазе речь идет преимущественно о переводах и адаптациях иностранных текстов. Э. Янкович, всю свою жизнь посвятивший делу просвещения своего народа, активно участвовал в обеих фазах секуляризации сербской культуры – практически одновременно с появлением его комедий выходит и написанное им первое сербское учебное пособие по естественным наукам «Физическое сочинение» (1787).

Основное внимание уделяется культурологическим аспектам деятельности Э. Янковича, но кратко представлены и основные характеристики его языка и стиля – на фоне сложной языковой ситуации и языковой полемики того времени у австрийских сербов.

Ключевые слова: сербское просвещение, Православная Славия, славяносербская эпоха, секуляризация письменной культуры.